

Argumentacija med subjektom želje in logičnim subjektom

Olga Kunst Gnamuš

I. Med intencionalno in teoretično interpretacijo

Namen pričujočega zapisa je opozoriti na dve vrsti argumentacijskih pravil - poimenovali jih bomo pragmatična in racionalna - ki predpostavljajo dve vrsti subjektnih modalitet - poimenovali ju bomo subjekt želje in logični subjekt. Ta pravila se povezujejo z dvema interpretativnima razmerjema do zatrjene propozicije: intencionalno-teleološka interpretacija pomen propozicije poveže s subjektom želje, vesoljem njenih verovanj oz. intencionalnih stanj, teoretična interpretacija pa vodi k logičnemu subjektu, ki išče resnico in referenco. Podmena je, da poskus ločevanja teh pravil sicer nikoli ne uspe, odsotnost razlikovanja subjektnih modalitet pa pripelje do popolne prevlade subjekta želje nad logičnim subjektom in poskusom spoznanja.

V teoriji komunikacije in argumentacije pojmu podatek, resnica in referenca nadrejam pojem subjekt, razcepljen na razne modalitete. Tako upoštevam dejstvo, da je v interpretaciji in argumentaciji intencionalno-teleološko razmerje, ki povezuje subjekt želje, vesolje njegovih verovanj oz. intencionalnih stanj, nadrejeno propoziciji, ki se v govorici prikazuje kot od subjekta neodvisna, predstavitvi reference in prenosu podatkov o njej zavezana vrednost. Razčlemba besedil in v njih realiziranih argumentacijskih razmerij razkriva tri modalnosti subjekta izrekanja, subjekt želje, logični subjekt in subjekt, vreden zaupanja. Konceptualizacije slednje argumentativne vrednosti ne bo predmet tega zapisa.

Pragmatična vrednost subjekta izrekanja in njegove modalne različice oz. plasti me seveda ne bodo zanimali kot empirični subjekti, ampak kot kategorialne vrednosti, načini njihove besedilne realizacije, potrditev njihovega obstajanja v dveh diskurzivnih modalitetah, intencionalni in spoznavni, njihova soodvisnost, poskus njihovega ločevanja, ne pa tudi dejstvo njihovega prekrivanja v raznih vrstah besedil. Subjekt, pravi Parret, v procesu pomenjenja (semioze) ni referenčni predmet, ki bi se z jezikovnim znamenjem neposredno predstavil, ni ontološka kategorija, ampak organizacijsko načelo besedila¹ tvori pa se kot učinek diskurzivnih zakonov in njihovih prisil. Tako je to poskus misliti izkušnjo, izraženo z reklom človek - to je slog, ter upoštevati dejstvo, da se spoznavamo prek besedil.

V pričujočem zapisu bom govorila o dveh modalitetah znakovne subjektnosti, o racionalnem govoru, ki predpostavlja in tvori logični subjekt, in o pragmatičnem

1. H. Parret, *Semiotics and Pragmatics. An Evaluative Comparison of Conceptual Framework*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam 1983, str. 107.

govoru, ki predpostavlja in tvori subjekt želje. Mesto subjekta, vrednega zaupanja, bo samo nakazano, ne pa tudi razčlenjeno. Pri identifikaciji teh subjektivnih modalitet se bom torej opirala na razčlenbo besedil in v njih razvitih argumentacijskih postopkov. Za razliko od nekaterih teoretikov komunikacije in argumentacije ne bom izhajala iz predpostavke enotnega komunikacijskega prostora, ampak bom skušala pokazati njegovo notranjo razčlenjenost. Enosmerno interpretativno naravnost do pomena pa bom, sledeč Wunderlichu,² zamenjala z dvosmerno, ki se izteče v dve vrsti argumentacijskih pravil.

Dejstvo je in ponazoriti ga je mogoče z neskončnim številom zgledov, da se pomen stavka (izrazu pripisujem enak pomen kot Ducrot izrazu fraza³) kot orodje komunikacije cepi v dve interpretativni vrednosti, po Wunderlichu jih poimenujem intencionalno-teleološka in teoretična/logična/spoznavna. Ob dotiku pomena s subjektom želje, njegovimi prepričanji, verovanji, namerami in željami, se tvorijo intencionalno-teleološke vrednosti, ki ustrezajo odgovoru na vprašanje Čemu mi je X to povedal, kakšni razlogi in namere so ga vodili pri izrekanju stavka in kakšne posledice ima izrečeno za moje želje in prepričanja. V okviru teoretične interpretacije pa naslovnik raziskuje teoretično utemeljenost ali izkustveno potrditev resničnosti zatrjene propozicije. Pred intencionalno teleološke interpretacije se pomen propozicije poveže s subjektivnimi intencionalnimi stanji in če subjekta pripadata različnim verovanjskim svetovom, je ta interpretacija generator interpretativnih razlik. Dejanskost dvosmerne interpretacije lepo ponazarja naslednji zgled:

Mlada gospa staremu gospodu: Zelo ste lepi, gospod X. Gospod X: Prestar sem, da bi bil lep, a zadosti mlad, da znam ceniti poklon mlade gospe.

Odgovor bi lahko parafrazirali tako: Vem, da to, kar trdiš, ni res ... *a sprejemam namero tvojega sporočila* - poklon. V intencionalno-teleološki interpretaciji se domnevno neresnična trditev (zanemarimo težave, povezane z dejstvom, da gre za vrednostno sodbo) interpretira v kategoriji dejanja (poklon), katerega konstitutivna sestavina je s stališča sporočevalca namera, s stališča naslovnika pa učinek. In naš gospod je - kljub dvomu v resničnost trditve - pripravljen sprejeti razlog in namero izrekanja trditve. V procesu intencionalno-teleološke in teoretične interpretacije se vzpostavi dve subjektivni vrednosti, poimenovali ju bomo subjekt želje in logični subjekt, ki zahtevata dve vrsti argumentacijskih pravil, poimenovali ju bomo pravila racionalne in pravila pragmatične argumentacije.

V tem interpretativnem okviru trditve, ki opravlja vlogo argumenta, seveda ni več mogoče presojati samo s stališča njene resničnosti kot pogoja veljavnosti, ampak jo je treba presojati tudi s stališča pragmatične sprejemljivosti. Neresnična trditev, ki naj bi opravljala vlogo argumenta, ne more biti niti veljavna niti sprejemljiva, toda resnična trditev je lahko s stališča različnih pragmatičnih (verovanjskih oz. intencionalnih) predpostavk hkrati sprejemljiva in nesprejemljiva. Če merili racionalne in pragmatične argumentacije - veljavnost in sprejemljivost - ob neresničnih trditvah sovpadata (te so kot argumenti hkrati neveljavne in nesprejemljive), pa to ne velja

2. D. Wunderlich, "Assertions, conditional speech acts, and practical inferences", *Journal of Pragmatics*, (1/1977), str. 13-46.

3. O. Ducrot, "Argumentacija in argumentativni toposi", v *Problemi-Razprave*, 1989, št. 1, str. 3-18.

nujno za resnične trditve. Res je - ker je dokazano - da kajenje povečuje verjetnost, da bom obolel za pljučnim rakom. Vendar me to ne more odvrniti od moje želje in potrebe po kajenju. Rad uživam, četudi za ceno zgodnejše smrti. Želja po užitku je močnejša od strahu pred smrtjo. Seveda pa ne izključujem možnosti, da bo argument *Kajenje povečuje verjetnost obolenja za pljučnim rakom* uspel prepričati koga, v katerem je strah pred smrtjo močnejši kot zadovoljevanje užitka.

Neskladje med racionalno argumentacijo, ki je dolžna dokazati resničnost trditve *Kajenje povečuje verjetnost obolenja za pljučnim rakom*, in pragmatično sprejemljivostjo tako izraženega argumenta, ki nas želi od kajenja odvrniti, nas zavezuje, da skušamo razmejiti pravila racionalne in pragmatične argumentacije. Kajti ni vse, kar je resnično, hkrati tudi pragmatično sprejemljivo; toda marsikaj, kar skuša zadostiti pragmatične želje, je neresnično.

Ob predpostavki, da je trditev resnična, razlika v vesoljih verovanj oz. intencionalnih stanj med subjekti želje vzpostavi razliko glede sprejemljivosti argumenta. Teh razlik, ki se vzpostavijo ob predpostavki, da je trditev resnična, pa seveda ni mogoče premoščati po poti racionalne argumentacije, če naj bi bila naloga te argumentacije zagotoviti jamstvo resnice. Kajti želja je nekaj, kar obstaja - je realno - in ne more biti niti resnična niti neresnična. Lahko jo obravnavajo kvečjemu kot dopustno ali nedopustno, jo prepovejo. Na tej ravni se vzpostavlja sistem napisanih in nenapisanih etičnih in pravnih norm, ki razmejujejo dopustno od nedopustnega. Te norme omogočajo presoja sprejemljivost govornega ali negovornega dejanja po poti silogističnega sklepanja. Toda v potek tega presojanja je - kar dobro vedo pravniki - pogosto vpleten pojem namere, ki jo utemeljujejo tudi s pojmom razloga ali motiva. Namera je vrednost, ki lahko sprejemljivo govorno dejanje sprevrne v nesprejemljivega ali obrnjeno. Če otrok krožnik razbije namerno, ga bodo starši obravnavali povsem drugače, kot če mu je padel na tla po nesreči. Toda kaj je jamstvo, da je bilo dejanje opravljeno s to in ne z drugo namero? Dejstvo je, da različni interpretatorji isto dejanje razlagajo različno. Tako kot interpretator ne najde jamstva za pravilnost interpretacije namere, tudi govorec ne daje jamstva za iskrenost namere in prepričanja. Tu se vzpostavlja vrednost, ki jo poimenujem subjekt, vreden zaupanja. Toda razčlemba političnih besedil kaže, da je to jamstvo najpomembnejše v tistem diskurzu, ki ima hkrati najmanj dejanskega pokritja (primeri političnih škandalov, kot so afere Waldheim, Watergate idr.). Zato se vrednost subjekt, vreden zaupanja kot jamstvo iskrenosti, sprevrne v možnost varanja, možnost izrekanja sprejemljivih (prepričljivih) argumentov brez resničnostnega pokritja in iskrenih namer. Tako se komunikacija vselej izmuzne poskusu, da bi jo zavezali resnici in iskrenosti ter ostaja zavezana zakonu želje po učinku. Dotik pomena in želje - učinek govornice - po eni strani preglasi logični subjekt, po drugi strani pa določa interpretacijo razlogov in namer govornega ali negovornega dejanja. Z izbiro poimenovanja interpretator dejanju pripiše namero. Različna poimenovanja so izraz razlik med interpretatorji, subjekti želje, prikazujejo pa se, kot da predstavljajo resnico o referenci. To je poskus, predstaviti lastno željo v podobi resnice o referenčnem dejanju in/ali njegovem storilcu. Če interpretatorju uspe lastno intencionalno interpretacijo referenčnega dejanja uveljaviti kot edino mogočo in kot resnično, ta poskus tudi uspe. Toda preidimo k razčlembi zgledov.

II. Subjekt želje in pragmatična argumentacijska pravila

Začnimo z razčlenbo zgleda:

Da je izročitev zapiskov inšpektorju Pavletu Čeliku »nesporno moja zmota in napaka« je Bavčar priznal tudi sam v Mladini in na plenarni seji Odbora 31. maja letos. Vendar pa več kot »nesporna napaka in zmota« njegovo dejanje ni; očitek, da je predsednika ovadil policiji, je neresen. Afero iz teh zapiskov je naredil predsednik sam.

Kaj se dogaja v tem besedilu? Ničesar drugega, kot da isto, nevtrarno izraženo referenčno dejanje »izročitev zapiskov inšpektorju Pavletu Čeliku« razni udeleženci poimenujejo z različnimi poimenovanji: Bavčar ga poimenuje »nesporno moja zmota in napaka«, nasprotniki kot »ovadba policiji«, Stanovnik je prek javne razglasitve dogodka iz tega naredil medijsko afero, primer izneverjenega zaupanja, javnega razgrinjanja zasebnosti, ovajanja policiji. Polemični boj se nikakor ne ukvarja z vprašanjem resnice; Bavčar dejanja ni zanikal, prizadeti niso ovrgli resničnosti trditev, ki jih ta v svojih zapiskih navaja. Celotna argumentacija se dogaja znotraj pomena uporabljenih poimenovanj: isto dejanskost razni udeleženci poimenujejo različno. Vsa poimenovanja družijo skupni denotativni pomen, ki jih povezuje z referenčno dejanskostjo, razlikujejo pa se po konativnem pomenu, s katerim referenčno dejanskost interpretirajo intencionalno in tako vplivajo na vrednotenje dejanja in njegovega storilca. Vrednotijo ju v razsežnosti dopustno-nedopustno, dobro-slabo, sprejemljivo-nesprejemljivo. Če storilec dejanje poimenuje »nesporno moja zmota in napaka«, dejanje obžaluje, obžalovanje pa vabi k odpuščanju, zato je to poimenovanje pragmatični argument, ki govori za storilca in ga ne izključuje iz političnega prostora, v katerem se besedni boj dogaja. Če pa nasprotnik dejanje poimenuje »ovadba policiji« in če poslušalec verjame, da je ovajanje policiji nesprejemljivo ali celo nemoralno dejanje, potem bo posledica stika med argumentom, izraženim s »predsednika je ovadil policiji«, in prepričanjem, da je ovajanje policiji nesprejemljivo dejanje, nezdržljivo s subjektom, vrednim zaupanja, skrajno odklonilno stališče do dejanja in njegovega storilca. Pri tem tisti, ki argumentira, seveda računa na pozabo dejstva, da so mnogi pomembni politiki bili najprej pomembni uslužbenci tajnih služb in so to, kar je prizadeti počel javno, sami počeli skrito.

Opraviti imamo z zgledom pragmatične argumentacije. Ugotovimo lahko, da se (1) ta v celoti dogaja v območju učinkov pomenskih vrednosti poimenovanj, ki referenčno dejanje vrednotijo in mu pripisujejo intencionalnost: (2) ta poimenovanja so izbrana glede na razmerje subjekta želje in njegove intencionalno-teleološke naravnosti do referenčnega dejanja, njegovega storilca in naslovnikov. Ob enaki referenčni dejanskosti subjekti želje, razlikujoči se po svoji intencionalno-teleološki naravnosti do reference, argumentacijo udeležajo z izbiro poimenovanj s konativnim vrednostnim presežkom; ta pomenska vrednost se povezuje s splošnimi normami, prepričanju in verovanju o sprejemljivem in nesprejemljivem, tako da jih krši ali potrjuje. Pragmatična argumentacija se tako dogaja v okviru subjektive intencionalno-teleološke naravnosti do reference. V tem razmerju ni sporna resničnost trditve, obstajanje referenčnega dogodka, ampak se konstituirajo razlike

med subjekti želje, ki skušajo z izbiro poimenovanja in njegovega pomenskega učinka na željo drugega, posplošiti svoj interesni položaj. V kolikor dejanje po svoji intencionalni razsežnosti seže v doseg pravnih norm, se pragmatična argumentacija prevesi v pravno dokazovanje o prepovedanem in dopustnem, kaznivem ali nekaznivem, ki je prav zavoljo intencionalnega opredeljevanja dejanj kdaj tudi silno sporno početje. S pragmatično argumentacijo se ukvarja Ducrot. Ducrotova teorija zajame samo pragmatična argumentativna pravila, ujeta v razmerje subjekt želje in njegova intencionalno-teleološka naravnost do reference. Moja namera je ovreči podmeno, da lahko pragmatična argumentacijska pravila pokrijejo celotno polje argumentativnih pravil in prakse. Racionalni koncept argumentacije, ki predpostavlja logični subjekt, bom skušala razviti iz dialoga z Ducrotom.

Ducrot na podlagi zgledov (1) *Peter je malo delal* in *Peter je malce delal* sklepa, da oba stavka (Ducrot uporablja poimenovanje fraza) kažeta na isto referenčno dejanje, a sta podrejena različnim argumentativnim nameram.

Da Ducrotova teorija argumentacije, kakor je predstavljena v razpravi »Argumentacija in argumentativni toposi«⁴ zajame v argumentativnih postopkih samo subjekt želje, ponazarja tudi zgled utemeljevalnega razmerja med argumentom *Toplo je* in sklepom *Pojdimo se kopat*. Tako sklepanje omogoča delovanje predpostavljenega toposa oz. pragmatičnega argumentativnega pravila, ki ga v implikacijski obliki izrazi Ducrot tako: *Če je toplo, se je prijetno kopati*. Zgled, pa tudi drugi Ducrotovi zgledi jasno kažejo, da sklepanje vgrajuje načelo ugodja ali načelo koristi: toplota je argument za kopanje zato, ker je kopanje prijetno/ugodno, če je toplo. Če zveza med toploto in kopanjem pri subjektu vzbuja ugodje, potem bo stavek *Toplo je*, razumel kot argument, ki spodbuja sklep *Pojdimo se kopat*. Če mu ta zveza ne vzbuja ugodja, ker se mora varovati sonca ali vode, topos toplota-kopanje ne bo deloval argumentativno. Argumentativno razmerje med pomeni stavkov, ki predstavljajo dotik z željo in interpretacijo v vrednostih ugodno-neugodno, prijetno - neprijetno, zaželeno - nezaželeno, sprejemljivo-nesprejemljivo, koristno - nekoristno, poimenujem pragmatično utemeljevalno razmerje. Argument deluje, če govorec pravilno predpostavi, da bo učinek utemeljevalnega razmerja med pomenskima toposoma, ki imata vrednost argumenta in sklepa, deloval na naslovnikovo željo in proizvedel učinek ugodja.

Oglejmo si še en zgled pragmatične argumentacije. Na mizi je na pol prazna steklenica vina. Prvi govorec reče (1) *Spila sva šele polovico*; drugi (2) *Spila sva že polovico*. Prva izreka subjekta spodbuja k pitju, saj ugotavlja, da sta pivca popila manj, kot bi se pričakovalo. Druga svari pred nadaljnjim pitjem, saj ugotavlja, da se je glede na govorčevo pričakovanje popilo že veliko. Razlika v vrednotenju dejanskosti je posledica razlikujočih se pričakovanj obeh pivcev, prvega, ki je domnevno nagnjen k obilnejšemu pitju, in drugega, ki je v tem pogledu skromnejši. Izražena je s členki. Prav to izrazno sredstvo je vez med stavkom in njegovimi predpostavkami. Ne sme nas čuditi, da je njihova raba zlasti pogosta v vsakdanji govorici, ki je izvirno polje pragmatične argumentacije.

Prikazani zgledi pragmatične argumentacije potrjujejo Ducrotovo ugotovitev:

»Navedemo lahko številna tovrstna opazovanja, kažejo nam, da lahko argumentacijo neposredno določa fraza, ne pa samo dejstvo, ki ga prenaša njena izjava. Za te primere bomo dejali, da je argumentacija 'v jeziku', 'v frazah', da so fraze argumentativne.«⁵

Ducrot splošno veljavnost trditve omeji:

»Najina osrednja hipoteza je, da vsaj nekatere jezikovne fraze vsebujejo argumentativno moč ali vrednost (iz previdnosti sem rekel 'nekatere'; pravzaprav bi želel reči 'vse', vendar pa tega za zdaj ne moremo ...).«⁶

III. Logični subjekt in racionalna argumentacijska pravila

Ducrotovih izsledkov - do podobnih spoznanj sem prišla tudi sama - torej ne moremo ovreči. Nasprotno, navesti je mogoče zgledov brez števila, ki veljavnost njegove posplošitve potrjujejo, namreč, da je argumentativna moč vgrajena v samo poimenovanje. Vendar pa pragmatični argumentacijski koncept ne zajema celote argumentacijskih pravil. Ob pragmatični argumentaciji želim uveljaviti koncept racionalne argumentacije. Vendar ga ne bom oprla (samo) na razmerje trditev - referenca oz. na logično razmerje med argumentom in sklepom, ampak na strukturalno opozicijsko razmerje med subjektom želje in logičnim subjektom, ki se utelesi v dveh vrstah govorov, v poskusu vzpostaviti racionalni govor kot nasprotje pragmatičnega govora. Vprašanje, ali ta poskus tudi uspe in do kolikšne mere uspe, bom zanemarila, saj mu je treba posvetiti samostojno razpravo.

Možnost za vzpostavitev koncepta racionalne argumentacije, logičnega subjekta, vidim v odgovoru na vprašanje, kako iz razmerja stavek - referenca izriniti subjekt želje in njegovo intencionalno-teleološko naravnost do reference in poslušalstva. Subjekt želje je treba izriniti po poti, po kateri se ta v potek argumentacije prikrade. Dejali smo, da je vgrajen v možnost izbirnega poimenovanja iste referenčne dejanskosti in se naseljuje v konativne pomenske plasti, ki vsebujejo sled intencionalne interpretacije in posledični čustveni naboj, ki cilja v prepričanja, želje in verovanja. In prav ta, za vzpostavitev racionalne argumentacije in logičnega subjekta potreben rez opravi znanstveni govor v razmerju do vsakdanje govorice. Možnost racionalne argumentacije in vzpostavitev logičnega subjekta temelji na iznajdbi znanstvene metagovorice, ki mora izpolnjevati naslednje pogoje: a) pomeni znanstvenih terminov so definirani; b) urejeni so v hierarhičnem sistemu, kar omogoča pomenske izpeljave v razmerjih nadpomenka - podpomenka - protipomenka - presupozicija - implikacija; c) reference ni mogoče poimenovati z izbirnimi poimenovanji s konativnim vrednostnim presežkom; d) določena je referenčna predmetnost znanosti, to so umetni predmeti, izbrani na podlagi teoretičnih predpostavk, podmen in določevalnih potez, ki jih teorija izbere za pomembne; e) tako vzpostavljena teorija in predmeti opazovanja omogočajo nadzorovati skladnost med teoretičnimi trditvami in opazljivkami po poti silogističnega sklepanja; to omogoča v pojmovne kategorije uvrščati nove primerke in jih pripisati v teoretičnih trditvah vsebovane poteze. Logični subjekt pomeni odsotnost

5. O. Ducrot, "Argumentacija in argumentativni toposi", v *Problemi-Razprave*, 1989, št. 1, str. 8.

6. *Ibid.*

subjekta želje v argumentacijski verigi, ki jo sestavlja niz premis in propozicija, ki se iz teh premis generira samodejno, kot posledica logičnega pravila ali pomenske konvencije in torej neodvisno od želje tistega, ki sklepa. Neobčutljivost argumentacijskega pravila za željo se potrdi v enakem sklepu ne glede na razlike v pričakovanjih in željah tistih, ki sklepajo. Vdor želje pa se kaže v kršitvah logičnih pravil in pomenskih konvencij. Da bi govorec dosegel racionalnost, se je moral odreči iracionalnosti vsakdanje govorice, zavezane zakonu želje, pragmatičnim argumentacijskim pravilom, ki spenjajo svetove naključno oblikovanih in z vseh vetrov prinesenih prepričanj in verovanj z referenco in ki se podreajo načelom ugodja in zakonu želje. Pragmatična presoja razlogov, namer in učinkov referenčnih pojavov se izrazi z izbiro vrednostno obteženega poimenovanja, ki performira pozitivno ali negativno stališče do spornega pojava, ga skuša prikazati kot sprejemljivega ali nesprejemljivega. Da bi dosegel racionalnost, se je govorec odrekel iracionalnosti vsakdanje govorice, zavezane zakonu želje in načelu ugodja. Možnost racionalne argumentacije tako povezujem z odpovedjo svobodni izbiri poimenovalnih fraz, ki v besedilo - poleg podatkov o referenci - naseljujejo podatke o govorčevi intencionalni interpretaciji in o njegovem vrednotenju s stališča sprejemljivosti ali nesprejemljivosti. Svobodna izbira je nadomeščena z umetno, na novo nastalo govorico znanosti, ki pomene na novo nastalih poimenovanj natančno in nedvoumno definira in tako zameji vdor subjektive želje in namere v interpretacijo sveta. Govorca zameji tako, da izrekanje novih propozicij podredi semantični in logični prisili, naravne predmete pa nadomesti z umetnimi predmeti znanosti. Tako beseda *miza*, ki poimenuje pragmatično pomemben predmet in omogoča, da izražamo svoje potrebe in želje v zvezi z njim, v gramatičnem sistemu postane samostalni, ki mu je mogoče pripisati slovnične lastnosti, kot so spol, število, sklon, skladenjsko vlogo v stavku.

Racionalno argumentacijo naj ponazorim z zgledom iz naravoslovja.

V naravoslovju se spoštuje tako načelo eksperimentalnega empiričnega preverjanja veljavnosti splošnih zakonov kot tudi pravila logičnega sklepanja. Galileo je nedvomno zaupal empiričnemu preizkušanju veljavnosti splošnih načel. Kopernikove kozmologije o kroženju zemlje okoli sveta ni bil pripravljen sprejeti prej, preden se ne bi prepričal in bi do opazljivih dokazov prišel z uporabo teleskopa. Izpopolnil je mehaniko in začel uporabljati novi teleskop. V Dialogih se je 1632 opravičeval, da hipoteze ni mogel sprejeti brez empiričnih dokazov, ki mu jih je omogočil teleskop. Toda v njegovih delih obstajajo dokazi, da je bil hkrati logični apriorist. To ponazarja njegovo razmerje do Aristotelove trditve, da težja telesa padajo hitreje in da so variacije v neposrednem razmerju s težo. Galileo je nasprotoval, češ da bi v idealnih pogojih, če ne bi bilo zračnega upora, vsa telesa padala enako hitro, neodvisno od teže. Da bi dokazal napačnost Aristotelovega zakona, ni izražal potrebe po eksperimentu; eksperiment v idealnih pogojih je bil izpeljan šele l. 1969, ko so astronomi prišli na Mesec. Sklepal je tako: če težja telesa padajo hitreje, potem večje telo pada hitreje kot manjše; toda če eno telo pada hitreje kot drugo, potem - če telesi povežemo - se bo sestavljeno telo gibalo počasneje kot hitrejša telo in hitreje, kot počasnejše, ker ga bo eno telo upočasnjevalo, drugo pa pospeševalo. Če težje telo pada hitreje, potem dve telesi različnih velikosti, povezani skupaj, padata počasneje kot težje telo samo; toda

dve telesi skupaj tvorita telo, ki je težje, kot vsako posebej, zato, če težje telo pada hitreje, potem dve telesi različnih velikosti, povezani skupaj, padata hitreje kot težje telo samo zase; zato trditev, da težje telo pada hitreje, implicira kontradikcijo, da dve povezani telesi padata hitreje in počasneje kot težje telo samo.⁷

Toda četudi se znanstveni govor odpove svobodi izbirnega poimenovanja opazovane predmetnosti, se nikakor ne odpove možnosti izbire pomembnih opazljivk in njihovih potez. Za ukvarjanje z izkušnjo obstaja teoretično neskončno število izbirnih apriornih idej, če se te uspejo razviti po načelih racionalne argumentacije in znanstvenega govora. Tako postaja tudi znanstvena govorica prepustna za željo. Toda ta ne prodira v govor znanosti samo z izbiro teoretičnih predpostavk in podmen ter z njimi določenih opazljivk in potez, temveč tudi z načinom umestitve v komunikacijski prostor, z izbiro argumentacijskih pravil, ki so v nasprotju s pravili pragmatične argumentacijske prakse. Tako ima govor znanosti dvojni učinek: je generator nove vednosti, ujete v okvir teoretičnih predpostavk in podmen, s svojim načinom mišljenja in argumentiranjem pa korigira pragmatično argumentacijo, zlasti njeno neobčutljivost za logična protislovja, površno razmerje do dejstvene podprtosti trditev, pomenskih neskladij in poimenovalne poljubnosti.

Če bi hoteli opisani odpovedi izrazni svobodi v vsakdanji govorici za ceno racionalnosti v obliki logične prisile in stroge pomenske konvencije vrniti intencionalno razsežnost, tako da bi poskusili interpretirati razloge, namere in učinke tega dejanja, bi se vprašali: kakšen užitek izkusi in kakšno željo zadovolji logični subjekt, s tem da se odpove izbirnemu izražanju reference, upovedovanju intencionalne naravnosti, z odpovedjo tisti znameniti svobodi izražanja v maternem jeziku, tako da ustvari umetno govorico znanosti? kaj doseže z nadomestitvijo izrazne svobode s prisilo logičnega sklepanja in pomensko vodenega izpeljevanja? Namesto odgovora spremenimo vprašanje. Ali ni prav ta svoboda izbirnega izražanja in vrednostnega zaznamovanja v vsakdanji govorici tudi izvir človekove nesvobode, način podrejanja (samo)volji gospodarja? Razlog za beg iz te svobode v umetni meta jezik znanosti je mogoče razumeti kot možnost osvoboditve izpod prisile in učinka vsakdanje govorice, poskus zamejiti diskurzivni zakon želje in se podrediti zakonu logike in pomenskih dogovorov, ki samovoljo želje zamejujejo.

Literatura

- D. Davidson, *Raziskave o resnici in interpretaciji*, Studia humanitatis, ŠKUC, Ljubljana 1988.
- O. Ducrot, *Izrekanje in izrečeno*, Studia humanitatis, ŠKUC, Ljubljana 1988.
- O. Ducrot, "Argumentacija in argumentativni topoi", v *Problemi-Razprave*, 1989, št. 1, str. 3-18.
- M.A. Finocchiaro, "Empiricism, Judgement, and Argument: Toward an Informal Logic of Science", v *Argumentation*, (2/1988), str. 313-335.
- H.P. Grice, "Logic and Conversation", v *Syntax and Semantics 3: Speech Acts* (Ur. P. Cole, J.L. Morgan), Academic Press, New York.

7. Povzemamo po M.A. Finocchiaro, "Empiricism, Judgement, and Argument: Toward an Informal Logic of Science", v *Argumentation*, (2/1988), str. 313-335.

-
- J.B. Grize, "Sklepanje o govoru", *Problemi-Razprave*, (1/1989), str. 19-27.
- O. Kunst Gnamuš, "Struktura in proizvodnja konstitutivnih sestavin smisla", *Uporabno jezikoslovje*, (Ur. Inka Štrukelj), Ljubljana 1989, str. 105-114.
- G.N. Leech, *Principles of Pragmatics*, Longman, London.
- H. Parret, *Semiotics and Pragmatics. An Evaluative Comparison of Conceptual Framework*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam 1983.
- C. Perelman, "Pojmi in argumentacija", *Problemi-Razprave*, (1/1989), str. 28-41.
- D. Wunderlich, "Assertions, conditional speech acts, and practical inferences", *Journal of Pragmatics*, (1/1977), str. 13-46.

